Turkish Studies *Educational Sciences*

Volume 14 Issue 5, 2019, p. 2113-2128

DOI: 10.29228/TurkishStudies.37332

ISSN: 2667-5609

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 17.09.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 20.10.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (22.09.2019)-Referee 2 (16.10.2019)

This article was checked by iThenticate.

ERGENLERDE PROBLEM DAVRANIŞLAR VE AİLE İŞLEVLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ*

Gökmen ARSLAN**

ÖZ

Problem davranışlar, psiko-sosyal açıdan ergenin hem sosyal uyumunu hem de gelişimini ve fiziksel sağlığını riske davranışlardır. Dolayısıyla problem davranışlara ilişkin faktörlerin incelenmesi, önleyici ve müdahale edici çalışmalar açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören ergenlerin, problem davranışları ile aile işlevleri arasındaki ilişki incelemektir.

Araştırmanın örneklemini farklı liselerde öğrenim gören 581 ergen oluşturmuştur. Katılımcıların 283'ükız ve 298'i erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında, problem davranışları ölçmek amacıyla Riskli Davranışlar Ölçeği ve aile işlevlerini ölçmek amacıyla ise Aile Yapısını Değerlendirme Aracı kullanılmıştır. Verilerin analizinde korelasyon ve çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Ergenlikte görülen problem davranışlar ile aile işlevlerine ilişkin elde edilen sonuçlar, aile işlevlerinin problem davranışlar ile negatif yönde ilişkili olduğunu ve aile işlevlerinin ergenlerde problem davranışları anlamlı şekilde yordadığını göstermiştir. Araştırma sonuçları, aile işlevlerinin ergenlerde problem davranışlar üzerinde önemli bir koruyucu faktör olabileceği göstermektedir. Ergenin gelişiminde ailenin önemi dikkate alındığında, problem davranışlara yönelik yapılacak önleyici ve müdahale edici çalışmalarda ailenin önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Bu bağlamda ailelere yönelik eğitim programlarının düzenlenmesinin ergenlik döneminde görülen problem davranışlar açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Elde edilen bulgular, ilgili literatür ışığında psikolojik danışman ve diğer ruh sağlığı hizmeti sunanlar açısından ele alınıp tartışılmış ve bir takım önerilerde bulunulmuştur.

* Bu makale Prof. Dr. Murat BALKIS danışmanlığında araştırmacı tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Öğr. Gör. Dr.,Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, E-posta: gkmnarslan@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Problem Davranışlar, Aile İşlevleri, Ergenlik, Antisosyal Davranışlar.

EXAMININ THE ASSOCIATION BETWEEN FAMILY FUNCTIONING AND PROBLEM BEHAVIORS IN ADOLESCENTS

ABSTRACT

Problem behaviors are patterns that psychologically and socially impair both adolescent development and social adjustment and physical health. Therefore, investigating the protective factors associated with problem behaviors have importance in terms of the prevention and intervention services. The purpose of this study is to investigate the association between family functioning and problem behaviors in adolescents attending high school.

Sample of the study consisted of 581 adolescents studying at different high schools. Participants included 298 male and 283 female. Within the scope of the study, the Risk Behaviors Scale and Family Structure Scale were used to measure problem behaviors family functioning of adolescents. Correlation and multivariate regression analysis were used in analyzing the data.

Outcomes related to family functioning and problem behaviors indicated that problem behaviors were associated with family functioning, and family functioning significantly predicted adolescent problem behaviors. Results of the study showed that family functioning may play a significant protective factor in the prevention of the problem behavior in adolescents. Considering the importance of the family in the development of adolescents, it may be said that family is a significant factor in prevention and intervention studies targeting problem behaviors. In this context, it is thought that organizing educational programs for families will be beneficial in terms of problem behaviors seen in adolescence. These results were discussed and some suggestions were presented for the psychological counselors and other mental health professions in details.

STRUCTURED ABSTRACT

Adolescence is a period including many biological, sociological, and emotional changes and development (Crockett & Crouter, 1995; Kulaksızoğlu, 2008; Newman & Newman, 1991). In this process, adolescents are biologically maturing, and they develop in the social and psychological sense with increasing social and academic responsibilities. In this period, the beliefs and values of the individual are also shaped and the effects of parents on adolescents decrease; however, peers' influence on adolescents is increasing. Adolescents experience many behavioral changes, and these changes importantly influence both adolescence and future developmental stages (Gençtanırım-Kuru, 2010; Newman & Newman, 1991). In addition, one of the most important tasks of this period is the ability of adolescents to adapt to the biological, psychological and sociological changes and develop a healthy identity

(Bulut, 2010; Gander & Gardiner, 2004). Therefore, adolescents may have difficulty in adapting to these sudden biological, psychological and social changes and these changes may cause some adaptation problems.

In this period, individuals may have many opportunities that value for change and growth, and they are faced with various difficulties including academic, emotional, social, and behavioral ones. In other words, these years are also defined an important psychological and social process that may influence the functions and performances of an adolescent in different ways. Therefore, some adolescents may show harmful and destructive behaviors (Arslan & Duru, 2011), namely problem behaviors. Problem behaviors are patterns that psychologically and socially impair both adolescent development and social adjustment and physical health (Jessor, 1991; 1998). Problem behaviors include behaviors such as smoking, alcohol use, drug use, early sexual intercourse, and anti-social behaviors, risky (alcoholic, unarmed, fast, unqualified) driving, escaping from home or school, dropping out of school, and lack of social skills (Jessor, 1987; 1991). Although the effects of environmental factors on adolescents have increased, studies have indicated that family is an important factor on problem behaviors in adolescents (Ayan, 2007; Avcı, 2006; Barrlett and Turner, 2005; Cookston, 1999; Crano & Hemovich, 2009; Daddis) Edleson, 1999; Fletcher, Steinberg and Wheeler, 2004; Kunt, 2003; Siyez, 2006). Although adolescence is associated with variables such as alienation from parental authority and parent-adolescent conflict, this is the period in which adolescents need the family most in the face of rapid changes. Specifically, the family has a central role in the life of children and adolescents, and adolescent-parent interactions are associated with various development outcomes. The conflicts or negative experiences in this relationship may lead to a variety of academic, social, emotional and behavioral difficulties, such as problem behaviors (Arslan & Duru, 201; Gençtanırım-Kuru, 2010; Siyez, 2006). Therefore, investigating the family functioning associated with problem behaviors have importance in term of the prevention and intervention services.

As a result, considering the literature, the family plays an important role in the formation and prevention of problem behaviors during adolescence. Positive experiences in the family are associated with more positive outcomes, negative events are related to an increase in problem behaviors in adolescents. While positive experiences in the family are associated with more positive developmental outcomes, negative events lead to an increase in problem behaviors in adolescents. It can be said that family functions have a protective role in the formation and development of problem behaviors in adolescence. In conclusion, this study aims to investigate the problem behaviors of adolescents in secondary education in terms of family functions.

The present study was conducted using the cross-sectional research method. Sample of the study consisted of 581 adolescents studying different high schools. Participants included 298 male and 283 female. Within the scope of the study, the Risk Behaviors Scale (Gençtanırım-Kuru, 2010) and Family Structure Scale (Gülerce, 1992) were used to measure problem behaviors family functioning of adolescents. Correlation and multivariate regression analysis were used in analyzing the data.

Findings from the present study related to family functioning and problem behaviors indicated that problem behaviors were associated with family functioning, and family functioning significantly predicted adolescent problem behaviors. Problem behaviors were negatively related to all sub-dimensions of family functioning, and problem behaviors in adolescents were significantly predicted by family functions. Results of the study showed that family functioning may play a significant protective factor in the prevention of the problem behavior in adolescents. Given the role of the family in the development of adolescents, it may be said that family is a significant factor in studies targeting problem behaviors. In this context, it is thought that organizing educational programs for families will be beneficial in terms of problem behaviors seen in adolescence. These results were discussed and some suggestions were presented for the psychological counselors and other mental health professions in details.

Keywords: Problem Behaviors, Family Functioning, Adolescence, Family.

Giriş

Ergenlik, biyolojik, sosyal ve duygusal değişim ve gelişimlerin olduğu bir evredir (Crockett ve Crouter, 1995; Kulaksızoğlu, 2008; Newman ve Newman, 1991). Bu dönemde ergenler, biyolojik değişimlerle birlikte olgunlaşmakta, artan akademik ve sosyal sorumluluklarla beraber, psikolojik ve sosyal anlamda da bir takım değişimler yaşamaktadırlar. Ayrıca bu dönemde bireyin değerler ve inançları şekillenmekte, ergen üzerindeki anne-babanın etkileri giderek azalmakta; buna karşın ergen üzerinde akranlarının etkisi daha da artmaktadır. Bu önemli gelişimsel dönemin bir sonucu olarak da ergenler davranışsal olarak birçok değişim yaşamaktadırlar. Ortaya çıkan bu davranış örüntülerinin hem ergenlik döneminde hem de daha sonraki gelişim dönemlerinde bireyin yaşamını önemli düzeyde etkilediği üzerinde durulmaktadır (Gençtanırım-Kuru, 2010; Newman ve Newman, 1991).

Ergenlik döneminde bireylerden, bedenini etkili şekilde kullanma ve bedensel özelliklerini kabul etme, her iki cinsten yaşlıları ile yeni ve daha olgun bir ilişki kurma, cinsiyetine uygun bir toplumsal rolü gerçekleştirme, anne-baba dahil olmak üzere diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlığı kazanma, toplumsal bakımdan sorumlu bir davranış isteme, mesleğe, evlenmeye ve aile yaşamına hazırlanma ve gerçekleştirme ve bir ahlak sistemi kazanma görevlerini yerine getirmesi beklenir. Bununla birlikte, bu evrenin önemli görevlerinden biri de, bireyin yaşadığı psikolojik, biyolojik ve sosyolojik gelişim ve değişimlere uyum sağlayabilmesi, bununla birlikte sağlıklı bir kimlik yapısı geliştirebilmesidir (Bulut, 2010; Gander ve Gardiner, 2004). Bu bakımdan ergenler, bireylerin bu dönemde yaşamış oldukları bu ani psikososyal ve biyolojik değişimlere uyum sağlamada karşılaşabilecekleri güçlükler, bir takım uyum sorunlarına neden olabilmektedir.

Ergenlik döneminde, birey bu yaşantılar ile gelişim ve değişim için yeni yaşantılar ve fırsatlar elde ederken, diğer taraftan kişisel, duygusal, sosyal veya akademik olarak çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu evrede bireyin uyumu üzerinde etkili olabilecek önemli faktörlerden biri de, problem davranışlardır (Arslan ve Duru, 2011). Alan yazında doğrudan ya da dolaylı olarak ergenin iyilik halini, sağlığını ve sosyal yaşamını olumsuz yönde etkileyen, bu dönemin gerektirdiği gelişimsel görevleri ergenin başarımında sorunlara neden olan veya engelleyen, kendisinden beklenen sosyal rolleri gerçekleştirmesine, yeterlik ve başarı duygusunu yaşamaya engel olabilecek davranışlar, problem davranışlar olarak ele alınmaktadır (Gençtanırım-Kuru, 2010; Jessor, 1991). Bu davranış örüntüleri, psikolojik ve sosyal açıdan ergenin hem sosyal uyumunu hemde gelişimini ve fiziksel sağlığını riske atan davranışlardır (Jessor, 1991; 1998). Sigara içme, maddelerin kullanımı, alkol

kullanma, erken yaşta cinsel ilişkiye girme, riskli araç kullanma, evden veya okuldan kaçma, anti-sosyal davranışlar, okulu bırakma, toplumsal becerilerde yetersizlik gibi davranışlar problem davranışlar içerisinde değerlendirilmektedir (Jessor, 1987;1991). Ergenlik döneminde görülen problem davranışlar maddeyi kötüye kullanım, içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış uyum sorunları olmak üzere üç kategoride ele alınmaktadır. Maddeyi kötüye kullanma, nikotin ve alkol gibi yasal maddelerle birlikte esrar, kokain gibi yasal olmayan maddeleri içermektedir. İçselleştirilmiş uyum sorunları, bireyin sorunları kendisine yöneltmesidir. Bu sorunlar arasında; duygusal ve bilişsel streslerle ortaya çıkan depresyon, kaygı, fobi gibi sorunlar yer almaktadır. İçselleştirilmiş problemlerinin ortak noktası, bireyin öznel olarak yaşadığı strestir. Dışsallaştırılmış uyum sorunlarında ise, bireyin davranışları dışa yönelmiştir ve bu yönelim problem davranışlar olarak kendini gösterir. Ergenlik döneminde görülen anti-sosyal, evden kaçma gibi davranışlar dışa yönelim sorunları olarak değerlendirilmektedir (Steinberg, 2007).

İçselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış uyum sorunları arasında bir ayrım olmasına rağmen önemli noktalardan biri, bazı ergenlerin içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış uyum sorunları birlikte yaşayabilecekleridir. Örneğin; suç davranışları sergileyen bir ergen aynı zamanda depresyonda yaşıyor olabilir ya da çoğu depresif ergen alkol veya madde bağımlısı olabilir. İçselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış uyum sorunları içinde görülen belli problemlerin birbirleriyle yüksek düzeyde ilişki gösterdiği görülmektedir. Suç işleme genellikle evden kaçma, sapkınlık, uygunsuz cinsel davranış, akademik güçlükler ve şiddet davranışları ile ilişkilendirilebilir (Steinberg, 2007). Her ne kadar maddeyi kötüye kullanma bir dışsallaştırılmış uyum sorunu olarak düşünülse de, maddeyi kötüye kullanım sorunları hem içselleştirilmiş hem de dışsallaştırılmış uyum sorunlarından her biriyle birlikte görülebileceğinden madde deneyen ergenlerin çoğu içselleştirilmiş ya da dışsallaştırılmış uyum sorunu göstermediğinden, madde kötüye kullanmanın ayrı bir sınıf olarak değerlendirilmesi daha uygun görülmektedir (Slade, 2007; Steinberg, 2007). Bununla birlikte yapılan birçok çalışmada alkol, sigara gibi madde kullanımının dışsallaştırılmış uyum sorunları olarak ele alındığı görülmektedir (Grillo ve Hopwood, 2010; Lacono, Malone ve McGue, 2002; Slade, 2007).

Ergenlik döneminde birey üzerinde çevresel faktörlerin etkisinin arttığı gözlenirse de, yapılan çalışmalar ergenlerde görülen problem davranışlar üzerinde ailenin etkili faktörlerden biri olduğunu desteklemektedir (Ayan, 2007; Barlett ve Turner, 2005; Cookston, 1999; Crano ve Hemovich, 2009; Daddis, 2002; Edleson, 1999; Fletcher, Steinberg ve Wheeler, 2004; Kunt, 2003; Siyez, 2006). Aile en küçük toplumsal yapı olarak belirtilmekte ve bünyesinde birçok işlevi barındıran; anne-baba ve çocuklardan meydana gelen sosyal bir kurumdur. İnsan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne gibi düşünülen aile, bireyin beslenme, korunma, sevilme gibi gereksinimlerinin karşılandığı, insan ilişkilerinde önemli yer edinen uzlaşma, anlaşma, işbirliği, bağlılık gibi olumlu özellikleri kazanabileceği bir yer olmasının yanı sıra çekişme, anlaşmazlık, çatışma gibi yaşanabilecek olumsuz durumlar karşısında bireyin nasıl başa çıkabileceğinin öğrenildiği bir yapıdır. Keskin bir gözlemci olan çocuk, anne-babasının kendisiyle, kardeşleriyle ve birbirleriyle olan ilişki ağlarını gözlemler ve bu örgüyü değerlendirerek tepkilerde bulunur. Dolayısıyla bireyin davranışlarının şekillenmesinde aile önemli bir yer edinmektedir (Yavuzer, 2003; Yörükoğlu, 2004).

Çocukluk yıllarında ailenin işlevleri daha çok bakım ve koruma gibi bireyin temel gereksinimlerini karşılama ve sosyalleşmesine yardımcı olmak iken; ergenlik döneminde; ergen, bakımdan çok desteklenmeye, korunmadan çok rehberliğe ve toplumsallaşmadan çok yönlendirilmeye gereksinim duyar. Bu tür fırtınalı bir dönemde uyum sorunlarının yoğun bir şekilde yaşanması ergenlik çağına özgü bir nitelik olarak değerlendirilir. Evde ve okul ortamında sürtüşme, kuralları çiğneme, söz dinlememe, bağırıp çağırma gibi uyumsuzluklar ilerleyen süreçte bir üst boyuta geçerek yağmacılık, suç işleme, hırsızlık gibi toplumsal normları ve yasaları ihlal etme boyutuna geçebilmektedir (Steinberg, 2007; Yavuzer, 2003; Yörükoğlu, 2004).

Her ne kadar ergenlik dönemi ebeveyn otoritesinden uzaklaşma, ebeveyn- ergen çatışması gibi yaşantılarla birlikte anılsa da bu dönem, ergenin yaşamış olduğu hızlı değişimler karşısında aileye en

çok gereksinim duyduğu bir dönemdir. Özellikle aile içerisinde yaşanan çatışmalar, şiddet, problem davranışlara yönelik model olma, aile yapısında meydana gelen ani değişimler gibi faktörlerin ergenler üzerinde önemli etkilerinin olduğu ve bu tür aile ortamlarında yetişen bireylerin problem davranışlara daha eğilimli oldukları belirtilmektedir (Barrlett ve Turner, 2005; Daddis, 2002; Edleson, 1999; Fletcher vd., 2004; Steinberg, 2007). Örneğin aile içi şiddetin yoğun olarak yaşandığı ailelerde büyüyen bireylerde anti-sosyal davranışların daha fazla görüldüğü veya parçalanmış aileye sahip bireylerin problem davranışlara daha eğilimli oldukları belirtilmektedir. Bununla birlikte boşanma, yeniden evlenme, ailenin ekonomik yapısında meydana gelen değişimler gibi aile yapısını etkileyen değişimler, ergenler üzerinde önemli etkiler bırakabilmektedir. Problem davranışlar gösteren ergenler üzerinde yapılan bir çalışmada, parçalanmış aileye sahip, ailelerinde şiddet yaşanan, ailelerinde sık alkol kullanan birey bulunan ve tek ya da yeniden evlenen ebeveyn gibi aile örüntülerine sahip ergenlerde problem davranışların daha fazla olduğu görülmüştür (Yılmaz, 2000).

Sonuç olarak ilgili alan yazın ve yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar göz önüne alındığında, ailenin, ergenlik döneminde gerek problem davranışların meydana gelmesinde gerekse önlenmesinde önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Olumlu aile yaşantılarına sahip ergenler daha az problem davranışlar sergilerken reddedici veya olumsuz aile yaşantılarına sahip olanların daha fazla problem davranışlara yöneldikleri belirtilmektedir (Barrlett ve Turner, 2005; Daddis, 2002; Edleson, 1999; Steinberg, 2007). Diğer bir ifadeyle, çocuk ve ergenlerin sahip oldukları aile ortamında yaşanan problemlerin problem davranışları arttırdığı, olumlu veya işlevsel aile yapısının ise ergenlerde görülen problem davranışların gelişimine veya oluşumuna karşı koruyucu bir role sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ergenlerde problem davranışların önlenmesinde veya gelişiminde ailenin etkilerine yönelik gerçekleştirilecek çalışmaların, bu davranışlara sahip ergenler için düzenlenecek müdahale hizmetlerine kaynak olacağı söylenebilir. Sonuç olarak bu çalışmanın amacı ortaöğretimde öğrenim gören ergenlerde aile işlevlerinin problem davranışları üzerindeki yordayıcı rolünü incelemektir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Ortaöğretim kurumlarında öğretim gören ergenlerde görülen problem davranışlar ile aile işlevleri arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlayan bu çalışma, ilişkisel tarama modeline dayalı olarak tasarlanmış betimsel bir çalışmadır. İlişkisel tarama modelleri, ikiden fazla değişken arasındaki değişimin varlığını ve/veya derecesini incelemek amacıyla tasarlanan tarama modelleri olarak belirtilmektedir (Karasar, 2009). Korelasyonel ve farka dayalı ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı bu çalışmada, araştırmanın bağımsız değişkeni "aile işlevleri" ile araştırmanın bağımlı değişkeni olan "ergenlerde görülen problem davranışlar" arasındaki ilişki incelenmiştir.

Örneklem

Araştırma kapsamında veri toplama araçları Isparta ilinde farklı ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 667 öğrenciye uygulanmıştır. Öğrencilerin ölçeklere verdikleri yanıtlardaki eksiklik ve hatalar nedeni ile örneklemde yer alan ergen sayısı 581'e düşmüştür. Örneklemde yer alan öğrenciler, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde öğrencilerin % 42'sini dokuzuncu sınıfa devam eden, % 15'ini onuncu sınıfa devam eden, % 24,1'ini on birinci sınıfa devam eden ve % 19,3'ünü ise on ikinci sınıfa devam eden öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Cinsiyete göre dağılıma bakıldığında örneklemde yer alan öğrencilerin 283'ü kız ve 298'i erkektir. Öğrencilerin yaş dağılımına bakıldığında, % 38.6'sının (224) 15 ve aşağı yaş diliminde, % 23.2'sinin (135) 16, % 28.7'sinin (167) 17 yaşında ve % 9.5'inin (55) 18 yaş ve üstü yaş diliminde olduğu görülmektedir. Öğrencilerin %61.4'nün annelerinin ilkökul, %25'inin lise, % 12.7'nin üniversite ve yüksek lisans mezunu olduğu ve % 0.9'unun ise okuma yazma bilmediği görülmektedir. Öğrencilerin % 38.7'sinin babasının ilkökul, % 28.7'sinin lise, % 34.4'ünün üniversite ve yüksek lisans mezunu olduğu ve % 0.2'sinin ise okuma yazma bilmediği görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bu formda yaş, cinsiyet, anne-baba sağ/ölü, öz/üvey olma durumları, ailenin ekonomik durumları, okul türü, öğrencinin kaldığı yer, babasının çalıştığı şehre ilişkin bilgiler yer almaktadır

Aile Yapısını Değerlendirme Aracı

Gülerce (1992) tarafından geliştirilen Aile Yapısını Değerlendirme Aracı, okuma-yazması olan ve 12 yaşından büyük kişilerin kendi kendilerine doldurabileceği 36 maddeden oluşan bir ölçüm aracıdır. Yanıtlar "tıpkı bizimki gibi" den "bizimkinin tam tersi" ucuna giden on basamaklı ölçekler üzerinden derecelendirilmektedir. Ölçek 36 madde ve yedi alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar, birlik, iletişim, yetkinlik, yönetim, doyum, duygusal bağlam ve dirençtir. Test-tekrar-test güvenirlik katsayısı .79 olarak bulunmuştur. İki yarım yöntemi ile ölçeğin güvenirliğine bakıldığı diğer bir çalışmada ise iki yarım arasında Standley korelasyon katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Daha dakik olmak ve sağlama yapmak amacıyla bulunan Pearson katsayısı .72 ile ise tüm ölçeğin güvenirliği .83 olarak kestirilmiştir. Aile Yapısını Değerlendirme Aracı iç tutarlılığı Kuder Richardson 20 ile toplam puanlar .70 bulunmuş ve bu düzeydeki benzeşiklik yeterli bulunmuştur (Gülerce, 1992).

Riskli Davranışlar Ölçeği

Gençtanırım-Kuru (2010) tarafından ergenlerde problem davranışları ölçmek amacıyla geliştirilen "Riskli Davranışlar Ölçeği" 36 maddeden oluşmaktadır. Ölçek beşli derecelendirmeli (5=kesinlikle uygun, 4=uygun, 3=kısmen uygun, 2=uygun değil, 1=kesinlikle uygun değil) öz-bildirim türünde bir ölçme aracıdır. Ölçme aracı anti-sosyal davranışlar, alkol kullanımı, intihar eğilimi, sigara kullanımı, beslenme alışkanlıkları ve okul terki olmak üzere altı alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin güvenirlik çalışmaları kapsamında, öncelikle iç tutarlık güvenirlik katsayısını hesaplama yoluna başvurulmuştur. Birinci çalışmada anti-sosyal davranışların (AS) iç tutarlık katsayısı .79, alkol kullanımının (AK) ise iç tutarlık katsayısı .87 ve sigara kullanımının (SK) iç tutarlık katsayısı .87'dir. İntihar eğiliminin (İE) iç tutarlık katsayısı .70'dir. Beşinci faktör olan beslenme alışkanlıklarının (BA) iç tutarlık katsayısı .70'dir. Altıncı ve son faktör olan okul terkinin (OT) iç tutarlık katsayısı ise .83'tür. RDÖ'nün toplamı için iç tutarlık katsayısı .91 olarak hesaplanmıştır. RDÖ ile ilgili olarak yapılan çalışmalar ölçeğin ergenlerde kullanımı için güvenilir ve geçerli bir ölçe aracı olduğunu göstermektedir (Gençtanırım-Kuru, 2010).

Veri Toplama Süreci

Gerekli izinler alındıktan sonra il merkezinde yer alan ortaöğretim kurumları içerisinde tesadüfi olarak seçilen yedi okulun idaresi ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik servisleri ile iletişim kurularak işbirliği içerisinde uygulamanın yapılacağı tarih ve saat belirlendikten sonra, belirlenen tarih ve saatte öğrencilere veri toplama araçları uygulanmıştır. Uygulama sırasında gönüllülük ilkesine göre hareket edilmiş ve ölçekleri doldurmalarının zorunlu olmadığı belirtilmiştir. Veri toplama araçlarının cevaplanması ortalama olarak 40 dakika sürmüştür. Araştırma kapsamında, öğrencilerin kendilerini rahat bir biçimde ifade edebilmeleri için öğrencilerin isim ve soy isimleri alınmamıştır. Öğrencilere veri toplama araçlarının uygulanması, araştırmacının kendisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Okul idaresi ve okul psikolojik danışmanınca belirlenen sınıflara uygulama öncesinde ölçekler ve kişisel bilgi formu ile ilgili gerekli açıklamalar yapılmış, araştırmanın amacı konusunda öğrenciler bilgilendirilmiştir. Veri toplama süreci yaklaşık olarak iki haftada tamamlanmıştır.

Verilerin Analizi

Daha sonra elde edilen veriler SPSS programına aktarılmış ve analizler için hazır hale getirilmiştir. Veri analizi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada değişkenlere ilişkin betimleyici

istatistikler incelenmiştir. İkinci aşamada ise değişkenler arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analiz kullanılmıştır. Ayrıca aile işlevlerinin problem davranışlar üzerindeki etkisini test etmek amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analizler bilgisayar ortamında ve SPSS 15.0 paket programı yardımıyla ve .05 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

Bulgular

Betimleyici İstatistikler ve Korelasyon Analiz Sonuçları

Değişkenlere ilişkin korelasyon analizi yapılmadan önce değişkenlere ilişkin betimleyici istatistiklere bakılmıştır. Aile işlevleri ve problem davranışlara ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Aile İşlevleri ve Problem Davranışlara İlişkin Betimleyici İstatistikler

Değişkenler	En düşük	En yüksek	$\bar{x}$	S_s
Aile İşlevleri				
İletişim	15	90	62.747	14.573
Birlik	22	81	57.550	11.373
Yönetim	12	80	55.561	12.726
Yetkinlik	5	50	40.681	9.360
Duygusal Bağlam	5	50	34.504	8.821
Doyum	5	50	37.268	9.415
Direnç	5	50	31.468	7.717
Problem Davranışlar				
Anti-Sosyal Davranışlar	7	32	12.989	4.400
Alkol Kullanımı	7	29	8.041	2.881
Sigara Kullanımı	6	30	8.557	4.933
İntihar Eğilimi	4	20	11.912	3.054
Beslenme Alışkanlıkları	5	25	13.975	4.757
Okul Terki	7	35	8.922	3.543

Ortaöğretimde öğrenim gören ergenlerde görülen problem davranışlara ilişkin elde edilen betimleyici istatistikler incelendiğinde; öğrencilerin altı problem davranışlardan en fazla beslenme alışkanlıklarında ($\bar{x} = 13.98$) problem yaşadıkları görülmektedir. Ergenlerin diğer problem davranışların düzeyine ilişkin ortalamalar anti-sosyal davranışlar için 12.99; intihar eğilimi için 11.91; okul terki için 8.92; sigara kullanımı için 8.55 ve alkol kullanımı için 8.04 düzeyindedir. Ortaöğretimde öğrenim gören öğrencilerin problem davranışlardan sigara ve alkol kullanımı ile okul terki puanları beslenme alışkanlıkları, anti-sosyal davranışlar ve intihar eğilimi ile karşılaştırıldığında daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Aile işlevlerine ilişkin elde edilen betimleyici istatistikler incelendiğinde; ortaöğretimde öğrenim gören ergenlerin aile işlevlerinin iletişim boyutunda 62.74; birlik boyutunda 57.55; yönetim boyutunda 55.56; yetkinlik boyutunda 40.68; duygusal bağlam boyutunda 34.50; doyum boyutunda = 37.26 ve direnç boyutunda 31.46 puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Ergenlerin en yüksek puan ortalamasına aile işlevlerinden iletişim boyutunda; en düşük puan ortalamasına ise direnç boyutunda sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 2.’de verilen, ergenlerde görülen problem davranışlar ile aile işlevlerine ilişkin analiz sonuçları incelendiğinde ergenlik döneminde görülen problem davranışlardan, anti-sosyal davranışlar ile aile işlevlerinin iletişim boyutu arasında $r = -.293, p < .001$; birlik boyutu arasında $r = -.266, p < .001$; yönetim boyutu arasında $r = -.273, p < .001$; yetkinlik boyutu arasında $r = -.248, p < .001$; duygusal

bağlam boyutu arasında $r = -.290, p < .001$; doyum boyutu arasında $r = -.276, p < .001$ ve direnç boyutu arasında $r = -.167, p < .001$ düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Problem Davranışlar ve Aile İşlevlerine İlişkin Korelasyon Değerleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Anti-Sosyal Davran.	1												
Alkol Kullanımı	.274**	1											
Sigara Kullanımı	.391**	.520**	1										
İntihar Eğilimi	.274**	.118**	.149**	1									
Beslenme Alışkan.	.329**	.196**	.229**	.256**	1								
Okul Terki	.370**	.176**	.242**	.262**	.104*	1							
İletişim	-.293**	-.128**	-.174**	-.262**	-.181**	-.170**	1						
Birlik	-.266**	-.090*	-.128**	-.210**	-0.011	-.217**	.595**	1					
Yönetim	-.273**	-.105*	-.146**	-.218**	-.081	-.229**	.613**	.626**	1				
Yetkinlik	-.248**	-.153**	-.148**	-.153**	.014	-.294**	.518**	.533**	.641**	1			
Duygusal Bağlam	-.290**	-.161**	-.205**	-.326**	-.159**	-.248**	.564**	.509**	.540**	.485**	1		
Doyum	-.276**	-.160**	-.195**	-.255**	-.130**	-.241**	.723**	.680**	.700**	.686**	.750**	1	
Direnç	-.167**	-.115**	-.123**	-.276**	-.122**	-.157**	.280**	.178**	.178**	.151**	.621**	.246**	1

* $p < .05$. ** $p < .05$

Ergenlik döneminde görülen problem davranışlardan, alkol kullanımı ile aile işlevlerinin iletişim boyutu arasında $r = -.128, p < .001$; yönetim boyutu arasında $r = -.105, p < .001$; yetkinlik boyutu arasında $r = -.153, p < .001$; duygusal bağlam boyutu arasında $r = -.161, p < .001$; doyum boyutu arasında $r = -.160, p < .001$ ve direnç boyutu arasında $r = -.115, p < .001$ düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu görülmektedir.

Ergenlik döneminde görülen problem davranışlardan, sigara kullanımı ile aile işlevlerinin iletişim boyutu arasında $r = -.174, p < .001$; birlik boyutu arasında $r = -.128, p < .001$; yönetim boyutu arasında $r = -.146, p < .001$; yetkinlik boyutu arasında $r = -.148, p < .001$; duygusal bağlam boyutu arasında $r = -.205, p < .001$; doyum boyutu arasında $r = -.195, p < .001$ ve direnç boyutu arasında $r = -.123, p < .001$ düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu görülmektedir.

Ergenlik döneminde görülen problem davranışlardan, intihar eğilimi ile aile işlevlerinin iletişim boyutu arasında $r = -.262, p < .001$; birlik boyutu arasında $r = -.210, p < .001$; yönetim boyutu arasında $r = -.218, p < .001$; yetkinlik boyutu arasında $r = -.153, p < .001$; duygusal bağlam boyutu arasında $r = -.326, p < .001$; doyum boyutu arasında $r = -.255, p < .001$ ve direnç boyutu arasında $r = -.270, p < .001$ düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu görülmektedir.

Ergenlik döneminde görülen problem davranışlardan, beslenme alışkanlıkları ile aile işlevlerinin iletişim boyutu arasında $r = -.181, p < .001$; duygusal bağlam boyutu arasında $r = -.159, p < .001$; doyum boyutu arasında $r = -.130, p < .001$ ve direnç boyutu arasında $r = -.122, p < .001$ düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu görülmektedir.

Ergenlik döneminde görülen problem davranışlardan, okul terki ile aile işlevlerinin iletişim boyutu arasında $r = -.170, p < .001$; birlik boyutu arasında $r = -.217, p < .001$; yönetim boyutu arasında $r = -.229, p < .001$; yetkinlik boyutu arasında $r = -.294, p < .001$; duygusal bağlam boyutu arasında $r = -.248, p < .001$; doyum boyutu arasında $r = -.241, p < .001$ ve direnç boyutu arasında $r = -.157, p < .001$ düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu görülmektedir.

Aile İşlevlerinin Problem Davranışları Yordama Gücüne İlişkin Analiz Sonuçları

Değişkenler arasındaki korelasyon değerleri incelendikten sonra, aile işlevlerinin her bir problem davranış üzerindeki etkisini görmek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 3: Ergenlikte Görülen Anti-Sosyal Davranışlar ve Aile İşlevlerine İlişkin Çoklu Regresyon Analiz Sonuçları

Değişkenler	<i>B</i>	<i>sh</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Sabit	21.560	1.127		19.123	.000**
İletişim	-.045	.018	-.149	-2.494	.013*
Birlik	-.035	.022	-.089	-1.583	.114
Yönetim	-.023	.021	-.067	-1.096	.274
Yetkinlik	-.040	.027	-.084	-1.487	.137
Duyg. Bağlam	-.091	.041	-.183	-2.245	.025*
Doyum	.063	.043	.135	1.479	.140
Direnç	-.003	.032	-.005	-.082	.935
<i>R</i> = .351 <i>R</i> ² = .123					
* <i>p</i> <.05 ** <i>p</i> <.001					

Tablo 3'te aile işlevlerinin ergenlikte görülen problem davranışlardan anti-sosyal davranışları yordayıp yordamadığına ilişkin verilen çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, aile işlevlerinin, ergenlerde görülen anti-sosyal davranışlardaki toplam varyansın yaklaşık % 12'sini açıkladığı görülmektedir ($R = .351$, $R^2 = .123$) Aile işlevlerinden, iletişim ($\beta = .149$, $p < .05$) ve duygusal bağlam ($\beta = .183$, $p < .05$) boyutlarının ergenlerdeki anti-sosyal davranışların önemli yordayıcıları olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Ergenlikte Görülen Alkol Kullanımı ve Aile İşlevlerine İlişkin Çoklu Regresyon Analiz Sonuçları

Değişkenler	<i>B</i>	<i>sh</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Sabit	10.638	.773		13.757	.000*
İletişim	-.005	.012	-.024	-.384	.701
Birlik	.011	.015	.042	.708	.479
Yönetim	.009	.014	.040	.635	.526
Yetkinlik	-.032	.018	-.102	-1.722	.086
Duyg. Bağlam	-.013	.028	-.038	-.450	.653
Doyum	-.026	.029	-.085	-.885	.377
Direnç	-.023	.022	-.063	-1.066	.287
<i>R</i> = .194 <i>R</i> ² = .038					
* <i>p</i> <.001					

Tablo 4'te aile işlevlerinin ergenlikte görülen problem davranışlardan alkol kullanımını yordayıp yordamadığına ilişkin verilen çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, aile işlevlerinin, ergenlerde görülen sigara kullanımının toplam varyansın yaklaşık % 4'ünü açıkladığı görülmektedir ($R = .194$, $R^2 = .038$).

Tablo 5: Ergenlikte Görülen Sigara Kullanımı ve Aile İşlevleri İlişkin Çoklu Regresyon Analiz Sonuçları

Değişkenler	<i>B</i>	<i>sh</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Sabit	13.662	1.316		10.380	.000*
İletişim	-.021	.021	-.063	-1.018	.309
Birlik	.010	.025	.024	.407	.684
Yönetim	.000	.025	.001	.018	.986
Yetkinlik	-.018	.031	-.035	-.591	.555
Duyg. Bağlam	-.063	.047	-.113	-1.333	.183
Doyum	-.027	.050	-.052	-.543	.587
Direnç	-.014	.037	-.022	-.376	.707
<i>R</i> = .221 <i>R</i> ² = .049					
* <i>p</i> <.001					

Tablo 5.'te aile işlevlerinin ergenlikte görülen problem davranışlardan sigara kullanımını yordayıp yordamadığına ilişkin verilen çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, aile işlevlerinin ergenlerde görülen alkol kullanımının toplam varyansın yaklaşık % 5'ini açıkladığı görülmektedir. (*R* = .221, *R*² = .049).

Tablo 6: Ergenlikte Görülen İntihar Eğilimi ve Aile İşlevleri İlişkin Çoklu Regresyon Analiz sonuçları

Değişkenler	<i>B</i>	<i>sh</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Sabit	17.515	.780		22.457	.000**
Sabit	-.022	.012	-.107	-1.799	.072
İletişim	-.010	.015	-.036	-.646	.518
Birlik	-.013	.015	-.054	-.897	.370
Yönetim	.018	.018	.054	.950	.343
Yetkinlik	-.054	.028	-.157	-1.930	.054*
Duyg. Bağlam	.000	.030	.000	.004	.997
Doyum	-.056	.022	-.141	-2.526	.012*
<i>R</i> = .359 <i>R</i> ² = .129					
* <i>p</i> <.05 ** <i>p</i> <.001					

Tablo 6.'da aile işlevlerinin ergenlikte görülen problem davranışlardan intihar eğilimi yordayıp yordamadığına ilişkin verilen çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, aile işlevlerinin, ergenlerde görülen intihar davranışındaki toplam varyansın yaklaşık % 13'ünü açıkladığı görülmektedir. (*R* = .359, *R*² = .129) Aile işlevlerinden, direnç (β = .141, *p*<.05) ve yetkinlik (β = .157, *p*<.05) boyutlarının ergenlerdeki intihar davranışının önemli yordayıcıları olduğu görülmektedir.

Tablo 7: Ergenlikte Görülen Beslenme Alışkanlıkları ve Aile İşlevlerine İlişkin Çoklu Regresyon Analiz Sonuçları

Değişkenler	<i>B</i>	<i>sh</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Sabit	15.637	1.252		12.493	.000**
İletişim	-.068	.020	-.209	-3.409	.001*
Birlik	.072	.024	.172	2.975	.003*
Yönetim	-.016	.023	-.043	-.694	.488
Yetkinlik	.096	.030	.188	3.227	.001*
Duyg. Bağlam	-.044	.045	-.082	-.986	.325
Doyum	-.063	.047	-.125	-1.325	.186
Direnç	-.020	.035	-.033	-.577	.564
<i>R</i> = .274 <i>R</i> ² = .075					
* <i>p</i> <.01 ** <i>p</i> <.001					

Tablo 7.'de aile işlevlerinin, ergenlikte görülen problem davranışlardan beslenme alışkanlıklarını yordayıp yordamadığına ilişkin verilen çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, aile işlevlerinin, ergenlerde görülen beslenme alışkanlıklarının toplam varyansın yaklaşık % 8'ini açıkladığı görülmektedir. ($R = .274$, $R^2 = .075$) Aile işlevlerinden, iletişim ($\beta = .209$, $p < .01$); birlik ($\beta = .172$, $p < .01$) ve yetkinlik ($\beta = .188$, $p < .01$) boyutlarının, ergenlerdeki beslenme alışkanlıklarının önemli yordayıcıları olduğu görülmektedir.

Tablo 8: Ergenlikte Görülen Okul Terki ve Aile İşlevleri İlişkin Çoklu Regresyon Analiz sonuçları

Değişkenler	<i>B</i>	<i>sh</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Sabit	15.186	.916		16.583	.000*
İletişim	.015	.015	.061	1.019	.309
Birlik	-.022	.018	-.072	-1.263	.207
Yönetim	-.009	.017	-.032	-.524	.601
Yetkinlik	-.089	.022	-.234	-4.084	.000*
Duyg. Bağlam	-.043	.033	-.108	-1.314	.189
Doyum	.016	.035	.043	.465	.642
Direnç	-.029	.026	-.063	-1.123	.262
<i>R</i> = .328	<i>R</i> ² = .108				
* <i>p</i> < .001					

Tablo 8.'de aile işlevlerinin, ergenlikte görülen problem davranışlardan okul terki yordayıp yordamadığına ilişkin verilen çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, aile işlevlerinin, ergenlerde görülen beslenme alışkanlıklarının toplam varyansın yaklaşık %11'ini açıkladığı görülmektedir. ($R = .328$, $R^2 = .108$) Aile işlevlerinden, yetkinlik ($\beta = .234$, $p < .01$) boyutunun ergenlerdeki beslenme alışkanlıklarının önemli yordayıcısı olduğu görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören ergenlerin, problem davranışları ile aile işlevleri arasındaki ilişkiler incelenerek; aile işlevlerinin ergenlik döneminde görülen problem davranışları ne düzeyde yordadığı belirlenmiştir. Aile işlevleri ve problem davranışlara ilişkin elde edilen bulgular, aile işlevlerinin problem davranışların bütün alt boyutlarıyla negatif yönde ilişkili olduğunu ve aile işlevlerinin ergenlerde görülen problem davranışların anlamlı düzeyde yordandığını ortaya koymuştur.

Ortaöğretimde öğrenim gören ergenlerde görülen problem davranışlar ile aile işlevlerinden iletişim boyutuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında; ergenlik döneminde aile işlevlerinde iletişim arttıkça problem davranışlardan anti-sosyal davranışlar, beslenme alışkanlıkları, intihar eğilimi, alkol ve sigara kullanımı ve okul terkenden alınan puanların düştüğü görülmektedir. Ergenlik döneminde görülen problem davranışlar ile aile işlevlerinden iletişim boyutuna ilişkin elde edilen bulgular; alan yazında problem davranışlar ile ailesel özellikler üzerine yapılmış araştırmalar ile paralellik göstermektedir (de Leeuw vd., 2008; Smetana, Crean ve Daddis, 2002). Siyez (2006) tarafında ergenlik döneminde görülen problem davranışlarda koruyucu ve risk faktörler üzerine yapılan bir çalışmada, aile ilişkilerinden memnun olma ile problem davranışlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ergenlerde şiddet davranışı ile aile işlevlerinin incelendiği diğer bir çalışmada ise, şiddet davranışı gösteren ergen ailelerinin iletişim açısından daha sağlıklı işlev gösterdikleri belirtilmiştir (Avcı, 2006).

Ergenlik döneminde yaşanan fiziksel, psikolojik ve toplumsal değişimler ile orta yaşlarda yetişkinlerce yaşanan ve bu dönemde aile sisteminde meydana gelen değişimler, aile ilişkilerinde bir dizi değişim başlatır (Steinberg, 2007). Çocukluk dönemin ve ergenliğin başlarında daha hiyerarşik bir ilişkiyi barındıran ebeveyn-çocuk ilişkisi, ergenlikle birlikte daha eşitlikçi bir yapıya dönüşür (Smetana vd., 2006). Ergenliğe girişin ilk yıllarında ebeveyn-ergen arasında çatışmalar yaşansa da, ergenliğin sonraki yıllarında bu durumun azaldığı belirtilmektedir (Smetana vd., 2006: 259; Steinberg, 2007). de

Leeuw ve arkadaşları (2008) tarafından yapılan bir çalışmada, ebeveynler ile kurulan sağlıklı iletişimin problem davranışlara yönelme olasılığını azalttığı, sigara ve sonuçları üzerinde kurulan kaliteli bir iletişimin ergenleri sigara kullanımına karşı koruduğu görülmüştür. Ergen-ebeveyn ilişkisi üzerine yapılan bir diğer araştırmada, ergenlerin ebeveynleri ile olan ilişkilerinde memnuniyetsizliğin, intihar girişiminde bulunmada risk faktörü olduğu bulunmuştur (Arapaki vd., 2010). Benzer şekilde Smetana ve arkadaşları (2002) tarafından yapılan bir çalışmada, ergen-ebeveyn arasında kurulan iletişim ile problem davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gerek aile üyeleri açısından gerekse ergen-ebeveyn açısından; fikirlerin açıkça ifade edildiği, sözel paylaşımların olduğu, yani bireyin çekinmeden kendini açtığı, iletilmek istenen mesajların açık ve net olduğu bir aile ortamına sahip ergenlerin; akranlarına göre daha az problem davranışlara yöneldikleri görülmektedir. Bu nedenle ergen ebeveyn arasında kurulabilecek sağlıklı iletişimin, problem davranışlar üzerinde önemli bir koruyucu faktör olduğu söylenebilir.

Ergenlikte ortaya çıkan problem davranışlar ile aile işlevlerinde birlik, yönetim ve yetkinlik boyutlarından elde edilen bulgular, aile ortamında birlik, yönetim ve yetkinlik arttıkça problem davranışlardan alkol ve sigara kullanımı, anti-sosyal davranışlar, okul terki ve intihar eğiliminden alınan puanların düştüğünü göstermektedir. Aile işlevlerinden “birlik” boyutu, dış dünya ile sınırların açık olduğu, aile bütünlüğünü ve birliğini tehdit edecek bir unsurun olmadığı, değişime kapalı olunmadığı, bireylerin aile dışında da kendi dünyalarının olmasının yanı sıra aile içerisinde de özel alan bulabildikleri, aile içerisinde yakınlık, bütünlük ve birliğin olduğu aile ortamını; “yönetim” boyutu, sorumlulukların adaletli bir şekilde dağıtıldığı, kuralların açık ve net olduğu, alınan kararlarda aile üyelerinin çıkarlarının gözetildiği yani yönetsel açıdan sorunların daha az düzeyde yaşandığı aile ortamını; “yetkinlik” boyutu ise aile dışından destek kaynaklarının olduğu, ailenin karşılaştığı zor durumların üstesinden gelebildiği, dolayısıyla karşılaştıkları problemlerin üstesinden gelmede ailenin yeterli olduğu düşünülen yani yetkin aile ortamını belirtmektedir (Gülerce, 1996). Aile işlevlerinden birlik, yönetim ve yetkinlik boyutlarına ilişkin elde edilen bulguların, Çakıcı, Çakıcı ve Kolay-Akfert, (2009) tarafından madde kullanımı üzerine yapılan çalışma ile örtüştüğü görülmektedir. Yapılan çalışmada, sigara kullananların kullanmayan ergenlere göre aile ortamlarını yetkinlik, birlik ve yetkinlik işlevleri açısından daha düşük algıladıkları görülmüştür. Avcı (2006) tarafından yapılan çalışmada ise, şiddet davranışı sergileyen ergenlerin ailelerinin duygusal tepki verebilme, problem çözme, iletişim, ailedeki roller, gereken ilgiyi gösterebilme ve davranış kontrolü işlevlerinde götsermeyen ergenlerin ailelerine göre yetersizlik yaşadıkları görülmüştür.

Güvenli ve sevecen bir aile ortamında kendisini ifade etmesine izin verilen ergenlerin, aile bağları zayıf olan ergenlere göre davranış sorunları yaşama olasılıklarının daha az olduğu belirtilmektedir (Steinberg, 2007). Ergenlik döneminde görülen problem davranışlar ile aile yapısında duygusal bağlam boyutuna ilişkin elde edilen bulgular, aile ortamındaki duygusal havanın yapıcı ve destekleyici, aile atmosferinde sevgi, huzur ve anlayışa dayalı bir hava bulunmasının ergenlerde görülen problem davranışlarda koruyucu faktör olduğunu göstermektedir. Aile sistemi içerisinde, duygusal bağlar arttıkça problem davranışlar azalmaktadır. Örneğin; madde kullanımı üzerine yapılan bir çalışmada, alkol deneyen öğrencilerin aile ortamlarında duygusal bağlamın, anlamlı düzeyde daha düşük olduğu bulunmuştur (Çakıcı vd., 2009). Benzer bulguların elde edildiği Balkaya ve Ceyhan (2007) tarafından yapılan bir çalışmada ise ergenin aile ortamında kendini mutlu hissetmesi ile anti-sosyal davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile içerisinde bireylerin kendilerini rahat bir şekilde ifade edebildikleri, duyguların uygun biçimde diğerlerine iletildiği, mesajları açık ve net olduğu, aile üyeleri arasında duygusal bağların bulunduğu, huzurlu aile ortamının ergenlerde problem davranışlara karşı koruyucu faktör olduğu söylenebilir.

Ergenlik döneminde görülen problem davranışlar ile aile işlevlerinden direnç ve doyum alt boyutlarından elde edilen bulgulara bakıldığında; direnç ve doyum boyutlarından alınan puanlar arttıkça problem davranışlardan alkol ve sigara kullanımı, anti-sosyal davranışlar, beslenme alışkanlıkları,

intihar eğilimi ve okul terkinden alınan puanların düştüğü görülmektedir. Ortaöğretimde öğrenim gören ergenlerde görülen problem davranışlar ve aile işlevlerine ilişkin yapılan regresyon analizlerinden elde edilen bulgular; aile işlevlerinden iletişim ve duygusal bağlamın ergenlik döneminde görülen problem davranışlardan anti-sosyal davranışların; yetkinlik ve direncin intihar eğiliminin; iletişim, birlik ve yetkinliğin beslenme alışkanlıklarının ve yetkinliğin okul terkinin önemli yordayıcıları olduğu görülmektedir.

Araştırma bulguları; ergenlik döneminde görülen problem davranışlar üzerinde işlevlerinin koruyucu olduğunu göstermektedir. Ortaöğretimde öğrenim gören ergenlerde görülen problem davranış oranlarının gün geçtikçe artması, ergenlere yönelik yapılabilecek önleyici ve koruyucu çalışmaların da önemini arttırmaktadır. Bireyin şekillenmesinde ailenin rolü göz önüne alındığında, problem davranışlara yönelik yapılacak çalışmalarda ailenin önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Bu bağlamda ailelere yönelik eğitim programlarının düzenlenmesinin ergenlik döneminde görülen problem davranışlar açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Araştırma bulguları incelendiğinde, aile yapısında iletişim, birlik, yönetim, yetkinlik, duygusal bağlam, doyum ve direnç arttıkça problem davranışların azaldığı görülmektedir. Okul psikolojik danışmanlarınca ailelere yönelik yapılabilecek çalışmalarda bu alanlara yönelik çalışmaların yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu amaçla psiko-eğitim programları hazırlanarak aile eğitim programları düzenlenebilir. Ailenin, ergenlerde görülen problem davranışlar üzerinde önemli bir faktör olduğu düşünüldüğünde, ortaöğretimde görev yapan psikolojik danışmanlara yönelik hizmet içi eğitim programları ile aile bireylerine yönelik aile eğitimleri verilebilir. Bu araştırmada ergenlik döneminde görülen problem davranışlar ile aile işlevlerine ilişkin elde edilen sonuçlar, aile işlevlerinin problem davranışlar ile negatif yönde ilişkili olduğunu ve aile işlevlerinin problem davranışları anlamlı düzeyde yordandığını ortaya koymuştur. Bu bulguların geçerliliği, farklı örneklem gruplarında sınanabilir. Bu çalışmada kullanılan “Riskli Davranışlar Ölçeği” anti-sosyal davranışlar, sigara kullanımı, beslenme alışkanlıkları, intihar eğilimi, alkol kullanımı ve okul terki boyutlarından oluşmaktadır. Bu çalışmada bu boyutlardan elde edilen punlar aile işlevleri açısından incelenmiştir. Bu bakımdan problem davranışlara ilişkin daha kapsamlı ölçekler ile bu davranışların farklı boyutlarına ilişkin çalışmaların yapılması yararlı olacaktır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, ölçek aracılığıyla yani öz-bildirim yolu ile elde edilmiş, dolaylı bir gözlemi yansıtmaktadır. Nitel veya karma yöntemlerin kullanılarak, problem davranışların aile faktörü açısından ele alınması ilgili alanyazında önemli bir boşluğu dolduracaktır. Ayrıca ailesel işlevler açısından değerlendirildiğinde daha az problem davranış sergileyen ergenlerin ailesel ve bireysel özelliklerine ilişkin profil daha fazla problem davranış sergileyen ergenler ile karşılaştırılarak, önleyici ve müdahale edici çalışmalar geliştirilebilir. Aile işlevlerini arttırmaya yönelik geliştirilecek veya hazırlanacak eğitim programlarının etkililiğinin sınanması amacıyla deneysel çalışmaların yapılmasının da yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Arapaki, A., Kokkevi, A., Richardson, C., & Rotsika, V. (2010). Changes in associations between psychosocial factors and suicide attempts by adolescents in Greece from 1984 to 2007, *European Journal of Public Health*, 21(6), 694–698.
- Arslan, G. & Duru, E. (2011). *Evden kaçarak evlenen kız ergenler: Aile ilişkileri, kaçma nedenleri ve kendilik algıları*. XI. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri, İzmir.
- Avcı, R. (2006). *Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 8, 206-214.

- Balkaya, A. & Ceyhan, E. (2007). Lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin bazı kişisel ve ailesel nitelikler bakımından incelenmesi, *Aile ve Toplum Dergisi*, 3(11), 13-27.
- Barrett, A., E. & Turner, R., J. (2006). Family structure and substance use problems in adolescence and early adulthood: examining explanations for the relationship. *Society Forthe Study of Addiction*, 101, 109-120.
- Bulut, F. (2010). *Ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği, aile risk faktörü ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Cookston, J. T. (1999). Parental supervision and family structure: Effects on adolescent problem behaviors. *Journal of Divorce & Remarriage*, 32(1-2), 107-122.
- Crean, H.F., Daddis, C., & Smetana, J.G., (2002), Family Processes and problem behaviors in middle class africanamerican adolescents, *Journal Of Research On Adolescence*, 12(2), 275-304.
- Crockett, L. & Crouter, A. (1995). *Pathways through adolescence*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Çakıcı, E., Çakıcı, M., & Kolay-Akfer, S. (2009). Üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 40-47.
- Daddis, C. (2002). Family strucuture, parental monitoring, and adolescent problem behaviour in middle-class african american families. Poster Presented at the Biennial Meeting of the Society for Research on Adolescence.
- de Leeuw, R. N., Scholte, R. H., Harakeh, Z., van Leeuwe, J. F., & Engels, R. C. (2008). Parental smoking-specific communication, adolescents' smoking behavior and friendship selection. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(10), 1229.
- Edleson, J.L. (1999). Children's witnessing of adult domestic violence. *Journal Of Interpers Violence*, 14, 839-870.
- Fletcher, A. C., Steinberg, L., & Williams-Wheeler, M. (2005). parental influences on adolescent problem behavior: revisiting stattin and kerr, *Child Development*, 75(3), 781-796.
- Gander, M.J. & Gardiner, H.W. (2004). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Gençtanırım-Kuru, D. (2010). *Ergenlik döneminde riskli davranışların yordanması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Gülerce, A. (1992). *Aile Yapısını Değerlendirme Aracı el kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Gülerce, A. (1996). *Türkiye'de ailelerin psikolojik örüntüleri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Hopwood, C. J. & Grillo, C. M. (2010). Internalizing and externalizing personality dimensions and clinical problems in adolescents, *Child Psychiatry Human Development*, 41, 398-408.
- Jessor, R. (1987). Problem-behavior theory, psychosocial development, and adolescent problem drinking, *British Journal of Addiction*, 82, 331-342.
- Jessor, R. (1991). Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. *Journal of AdolescentHealth*, 12, 597-605.
- Jessor, R. (1998). *New perspectives on adolescent risk behavior*. USA: Cambridge University Press.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Kulaksızoğlu, A. (2008). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

-
- Kunt, V. (2003). *Çocuk ve Suç*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Lacono, W. G., Malone, S. M., & McGue, M. (2002). Substance use disorders, externalizing psychopathology, and p300 event-related potential amplitude, *International Journal of Psychophysiology*, 48 (2003) 147–178
- Newman, B. & Newman, P. (1991). *Development through life: A psychosocial approach*. California: Brooks/Cole Publishing Company.
- Siyez, D. M. (2006), *15-17 yaş arası ergenlerde görülen problem davranışların koruyucu ve risk faktörleri açısından incelenmesi*. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Siyez, D. M. (2009). *Ergenlerde problem davranışlar: okul temelli önleme çalışmaları ile ilgili uygulama örnekleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Slade, T. (2007). The descriptive epidemiology of internalizing and externalizing psychiatric dimensions. *Social Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 42, 554-560.
- Smetana, J. G., Crean, H. F., & Daddis, C. (2002). Family processes and problem behaviors in middle-class African American adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 12(2), 275-304.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, T. (2000). *Ergenlerde risk alma davranışlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.